

εύρέσεως αὐτοῦ, διότι δὲν εὐρέθη ἐρριμένον που οὐδ' ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου ἐδάφους, ἀλλ' εὐρέθη εἰς βάθος ἐνὸς μέτρου ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος, ἐν τῷ χώρῳ τῷ μεταξὺ τῆς θόλου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καθέτως κείμενον καὶ διὰ πλίνθων ἐπιμελῶς καθ' ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν περιτετυλιγμένον. Εἶνε ἄρα κατάδηλον ὅτι ἐτάφη ὑπὸ ἀνθρωπίνης χειρὸς καὶ περιετυλίχθη διὰ πλίνθων ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ κείται ἐκεῖ ἀβλαβὲς καὶ ἀσφαλές. Ποία δὲ ἡ ἐξήγησις τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου, εἶνέ μοι πάντῃ ἀδηλον. Μήπως τὸ προκείμενον κιονόκρανον ἦτο τὸ παρίδειγμα, καθ' ὃ κατεσκευάσθησαν τὰ λοιπὰ, καὶ ἐκ τούτου ἴσως εὐλαβείας ἕνεκα πρὸς τὸ ἐπιφανὲς οἰκοδόμημα καὶ τὸν ἀρχιτέκτονα αὐτοῦ ἔθαψαν αὐτὸ, ἵνα σώζηται διὰ παντός; Τὰ παραδείγματα ὁμοῦ κατεσκευάζοντο οὐχὶ ἐκ σκληροῦ λίθου, ἀλλ' ἐκ κηροῦ ἢ ἐξ ἄλλης μαλακῆς καὶ εὐκόλως ἐξεργαζομένης ὕλης.

Καὶ αὐταὶ μὲν αἱ περὶ τοῦ ὑπ' ἐξέτασιν κιονοκράνου εἰδήσεις, ἃς εἶχον νὰ ἀνακοινώσω τῷ ἀναγνώστῃ· ἀλλ' ἀνάγκη νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἐξῆς:

Ἄν ἦτο βέβαιον ὅτι ἡ θόλος ὠκοδομήθη ὑπὸ Πολυκλείτου τοῦ ἐπιφανοῦς γλύπτου τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ἐδυνάμεθα νῦν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ προκείμενον κιονόκρανον εἶνε τὸ ἀρχαιότατον τῶν σωζομένων ἡμῖν κορινθιακῶν κιονοκράνων· ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ ἔχω ἤδη ὑποδηλώσει (Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1883 σελ. 50) καὶ ἄλλοτε ἐκτενῶς θέλω ἀναπτύξει, ὅτι κατ' ἐμὴν γνώμην ὁ ἀρχιτέκτων τῆς τε θόλου καὶ τοῦ θεάτρου εἶνε πιθανῶς Πολύκλειτος ὁ νεώτερος, ὁ κατὰ τὸ

πρῶτον ἡμισυ τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, παραβάλλοντες τὸ ὑπ' ἐξέτασιν κιονόκρανον πρὸς τὸ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Φιγαλίᾳ παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο, μίαν μόνον σειρὰν ἔχον φύλλων καὶ ἐκ τούτου ἱκανὸν μέρος τοῦ καλουμένου καλάθου ἀκόσμητον, θὰ εἶνε ἀρχαιότερον τοῦ ἡμετέρου καὶ οἶονεὶ ἡ πρώτη μορφή τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, διότι οἰανδήποτε καὶ ἂν παραδεχθῶμεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, μίαν σειρὰν φύλλων θὰ εἶχεν αὐτὸ κατ' ἀρχάς, τῆς δευτέρας σειρᾶς προστεθείσης ὑστερώτερον πρὸς μείζονα καλλωπισμὸν (1). Τὸ προκείμενον ὁμοῦς δύο σειρὰς ἔχον φύλλων δεικνύει τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου τὸ ἀπλοῦν τῆς μορφῆς αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους, ἐν ᾧ τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον ἀναφαίνεται ἐν ἄκρᾳ ἀναπτύξει καὶ τελειότητι.

Κατὰ ταῦτα ἄρα τὸ ὑπ' ἐξέτασιν κιονόκρανον, ὅπερ ἄλλως μεγίστην ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Μιλήτῳ, ἴσταται μεταξὺ τοῦ ἐκ τῆς Φιγαλίας καὶ τοῦ ἐκ τοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους, κατ' ἀκολουθίαν προέρχεται πιθανῶς ἐκ τῶν χρόνων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος. Προστίθεται ἄρα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς λόγος, ὑπὲρ ἧς ἀνωτέρω ἐξήνεγκον εἰκασίας, ὅτι ἀρχιτέκτων τῆς θόλου ἦτο Πολύκλειτος οὐχὶ ὁ ἀρχαιότερος, ἀλλ' ὁ νεώτερος.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ.

ΑΡΧΑΪΚΟΝ ΑΕΤΩΜΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Ἦρα τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρθροῦ τούτου ἐν τῇ Ἀρχ. Ἑφημ. τοῦ 1884 σ. 147 ὡς καὶ τὸν οἰκεῖον πίννακα ὑπ' ἀρ. 7).

Β'. Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ

Ὁ κατὰ τῆς Ὑδρας ἄθλος τοῦ Ἡρακλέους εἶνε ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἥρωος τούτου, ἅπερ ἐξ ἀρχῆς ἢ τε ποιήσεις καὶ αἱ τέχναι καθ' ὁμοῖον τρόπον παρέστησαν. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον (Θεογον. 313 κ. ἐξ.) ἡ Ὑδρα εἶνε θυγάτηρ τῆς Ἐχιδνῆς ἐκ τοῦ Τυφάω-

νος, ἀνατραφεῖσα πρὸς ὄλεθρον τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ τῆς ἐχθρᾶς αὐτῷ Ἡρας.

(1) Τοιαύτη θὰ ἦτο ἡ φυσικὴ πορεία τοῦ κιονοκράνου τούτου ἐν τῇ ἀναπτύξει αὐτοῦ· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι πρὸς διάκρισιν τῆς φυσικῆς ταύτης πορείας αὐτοῦ δὲν πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ μεταγενέστερα κιονόκρανα, ἐν οἷς εἶχε παύσει πλέον ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις τῶν μορφῶν.

Καὶ τὴν μὲν Διὸς υἱὸς ἐνήρατο νηλέϊ χαλκῷ
Ἄμφιτρονιάδης σὺν ἀρηϊφίλῳ Ἴολάῳ
Ἡρακλέης βουλήσιν Ἀθηναίης ἀγγελίης.

Τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ ποιητοῦ, ἢτοι ἡ συμμαχία τοῦ Ἴολάου καὶ ἡ βοήθεια τῆς Ἀθηναῖς εὐρίσκονται καὶ ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις γνωσταῖς ἡμῖν παραστάσεσιν. Ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυφέλου ὁ Πausanias (V, 17, 11) περιγράφει τὴν σκηνὴν ταύτην· «τὴν Ὑδραν δέ, τὸ ἐν τῷ ποταμῷ τῆ Ἀμυμώνῃ θηρίον, Ἡρακλεῖ τοξεύοντι Ἀθηναῖα παρέστηκε», προσθέτει δὲ ὅτι «ἄτε τοῦ Ἡρακλέους ὄντος οὐκ ἀγνώστου τοῦ τε ἄθλου χάριν καὶ ἐπὶ τῷ σχήματι, τὸ ὄνομα οὐκ ἔστιν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον». Ὁμοίως ἀνάγκη εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν τὴν παρουσίαν τῆς Ἀθηναῖς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Ἀμύκλαις θρόνου τοῦ Ἀπόλλωνος, ἃν καὶ ὁ Πausanias (III, 18, 13) δὲν ἀναφέρει τοῦτο ρητῶς, διότι ἡ Ἀθηναῖα δὲν λείπει οὐδὲ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων πασῶν τῶν σωζομένων παραστάσεων δύο κορινθιακῶν ἀγγείων, ὧν τὸ μὲν εὐρέθη ἐν Αἰγίνῃ (1), τὸ δ' ἕτερον ἐν Ἀργεῖ (2).

Ἐπ' ἀμφοτέρων ἴσταται ἡ Ἀθηναῖα ἀμέσως ὀπίσω τοῦ μαχομένου ἥρωος καὶ ἐκτείνει τὴν χεῖρα ἐνθαρρύνουσα αὐτόν, εἶνε δὲ ἀπλῶς γυναικεῖα ἐνδεδυμένη καὶ ἄοπλος, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἀρχαικωτάτοις μνημείοις (3). Ἡ Ὑδρα εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰκόνας μεταξὺ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἴολάου, ὀπίσω δ' αὐτῶν φαίνονται τὰ ἄρματα τῶν ἢ ἄλλα πρόσωπα.

Ἐν ταῖς λεπτομερεῖαις διαφέρουσιν αἱ παραστάσεις αὗται ἀλλήλων, π. γ. ἐν τῷ ὄπλῳ δι' οὗ ὁ Ἡρακλῆς καταβάλλει τὴν Ὑδραν· κοινὴ δὲ μὲν αὐταῖς πλὴν τῆς παρουσίας τῆς Ἀθηναῖς εἶνε καὶ ἡ συμμαχία τοῦ Ἴολάου, περὶ οὗ κατὰ συνέπειαν

(1) Monum. dell'Inst. III, πίν. 46, ἀρ. 2 καὶ Welcker, Alt. Denkm. III, πίν. VII. Nῦν ἐν τῷ μουσεῖῳ Βρεσλαυίας.

(2) Arch. Zeitg. 1859, πίν. 125. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἀπωλέσθη νῦν ἀτυχῶς. Πρβ. Conze, Arch. Zeitg. 1880, σ. 74 ἐξ. Ἐπὶ τῆς εἰκόνας ταύτης ὁ γενειοφόρος ἀνὴρ δεξιὰ τῆς Ὑδρας νομίζω ἐγὼ ὅτι εἶνε ὁ Ἡρακλῆς, μεταξὺ τῶν ποδῶν τοῦ ὁποῦ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν παραστάσεων φαίνεται ὁ Κερκίριος, ἐνῶ ὁ Ἴολαὸς εἶνε ἀγένειος ἐπ' ἀμφοτέρων καὶ ὀπλισμένος διὰ τοῦ αὐτοῦ δρεπανοειδοῦς ὄπλου.

(3) Π. γ. ἐπὶ τοῦ ἐπίσης ἐν Αἰγίνῃ εὐρεθέντος ἀττικῷ ἀγγεῖῳ Arch. Zeitg. 1882, πίν. 9, ἐν ᾧ τὰ ὀνόματα τῶν μορφῶν εἶνε προσγεγραμμένα. Πρβ. καὶ τὰ αὐτ. σ. 202 ὑπὸ Furtwängler ἀναφερόμενα ἄλλα παραδείγματα.

ἀνάγκη εἶνε νὰ υποθέσωμεν, ὅτι ὑπῆρχεν καὶ ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Πausanίου περιγραφομέναις ἀρχαιοτάταις παραστάσεσιν. Ὡς γνωστὸν ἐν ταῖς μυθολογικαῖς ἡμῶν παραδόσεσιν ἢ συμμαχία τοῦ Ἴολάου ἀκριβῶς ἐν τούτῳ τῷ ἄθλῳ δὲν εἶνε ἀνευ σπουδαιότητος· κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (Βιβλ. II, 5, 2) ὁ Εὐρυσεύς δὲν ἤθελε νὰ καταριθμήσῃ τὸν φόνον τῆς Ὑδρας ἐν ταῖς δώδεκα ἄθλοις, οὓς αὐτὸς τῷ ἥρωι ἐπέβαλεν· «οὐ γὰρ μόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ Ἴολάου τῆς Ὑδρας περιεγένετο».

Συμφώνως πρὸς ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν πλείστων τῶν ὀλίγων τι νεωτέρων παραστάσεων τοῦ μύθου τούτου (1) βλέπομεν τὸν Ἴολαὸν ἔργῳ συμπράτοντα τῷ Ἡρακλεῖ, ὡς τοῦτο παρετηρήσαμεν καὶ ἐπὶ τῶν μνημείων, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Ἐξαιροῦνται ὁμοῦς δύο μελανόμορφα ἀγγεῖα, ὧν τὸ μὲν (2) ἐν τῇ συλλογῇ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀργ. Ἐταιρίας προέρχεται ἐκ Βοιωτίας, ἀλλ' εἶνε βεβαίως ἔργον ἀττικόν, ὡς τὰ πλείστα τῶν ἀρχαιοτάτων ἐν Βοιωτίᾳ εὐρισκομένων ἀγγείων· τὸ δ' ἕτερον, ἐν Ἰταλίᾳ (3) ἀνακαλυφθέν, ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν νῦν συνήθως χαλκιδικῶν ὀνομαζομένων. Ἐπὶ τοῦ πρώτου παρίσταται ἡ Ὑδρα ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὀψεων τοῦ ἀγγείου ἐλισσομένη περὶ δένδρον. Ἀριστερὰ αὐτῆς ἴσταται ἡ Ἀθηναῖα, δεξιὰ δὲ ὁ Ἡρακλῆς ὑψὼν λίθον κατ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς μιᾶς εἰκόνας, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας κραδαίνων τὸ ρόπαλον. Ἡ παράστασις αὕτη εἶνε ὅλως ἰδιόρρυθμος, ἐφευρεθεῖσα ὡς φαίνεται εἰδικῶς διὰ τὸ ἀγγεῖον τοῦτο· δι' αὐτῆς ὁ τεχνίτης προσεπάθησε ν' ἀναπαραστήσῃ τὰ διάφορα στάδια τοῦ ἀγῶνος.

Τοῦ ἑτέρου ἀγγείου ἡ εἰκὼν ἐπανελήφθη ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ὑπ' ἀριθ. 4 ὅπως γείνη δυνατὴ ἢ σύγκρισις πρὸς τὴν παράστασιν τοῦ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως αετώματος, μεθ' οὗ τοσοῦτον συμφωνεῖ ἐν τῇ συνθέσει, ὥστε κατὰ τὴν συναρμογὴν τῶν τεμαχίων ἐχρησίμευσέ μοι, σχεδὸν εἰπεῖν, ὡς ὑπόδειγμα.

Καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν δεξιὰ τὸν Ἡρακλῆ, ὅστις

(1) Συνελέγησαν ὑπὸ Welcker, Annali 1842 σ. 103 ἐξ. (Alt. Denkm. III 257, πίν. Monumenti III, 46).

(2) Εὐρετηρίου ἀρ. 1210. Collignon, 211. Ἀπακ. Heydemann, Gr. Vasenb. VI, 1.

(3) Gerhard, Auserl. Vasenb. Τόμ. II, πίν. 95-96, σ. 43.

τῆ μὲν τῶν χειρῶν συλλαμβάνει τὸν λαιμὸν μιᾶς τῶν ἐννέα κεφαλῶν τῆς Ὑδρας, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ κρατεῖ τὸ ξίφος, ἐνῶ εἰς τὰ ἀριστερὰ τῆς παραστάσεως φαίνεται τὸ τέθριππον τοῦ ἥρωος, οὗ ἐπιβαίνει ὀπλίτης, ὃν ἀναμφιβόλως δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν Ἴδλαον. Οὗτος διὰ τῆς πρὸς τοὺς μαχομένους στροφῆς τῆς κεφαλῆς του συνδέει τὰ δύο τμήματα τῆς παραστάσεως, ἅτινα κατὰ τὰ λοιπὰ ἐξωτερικῶς οὐδόλως συνδέονται μετ' ἀλλήλων, ἀπ' ἐναντίας δὲ ἔχουσι καὶ ἀντιθέτους διευθύνσεις. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ μεταξὺ ἀμφοτέρων, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἡρακλέα ἐστραμμένη ἴσταται ἡ προστάτις αὐτοῦ Ἀθηναῖα φοροῦσα ἔνδυμα ποδῆρες καὶ περικεφαλαίαν, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ κρατοῦσα οἰνοχόην. Ἐν τῇ ἀριστερᾷ κατὰ συνήθη τοῖς ἀγγειογράφοις τύπον πρέπει νὰ υποθέσωμεν, ὅτι κρατεῖ φιάλην, ὅπως μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος ἐγχύσῃ τῷ νικητῇ οἶνον.

Πλὴν τῆς Ἀθηναῖας λοιπὸν κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ σύνθεσις τῆς εἰκόνας τοῦ ἀγγείου τούτου εἶνε, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἡ αὐτὴ καὶ τοῦ αετώματος, μικραὶ δὲ μόνον διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς λεπτομερείαις, ἧτοι ἐν τῷ ἱματισμῷ καὶ τῷ ὄπλῳ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ ἐταίρου του, ἐπίσης ἐν τῇ στάσει τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἵππων.

Τοιαύτη συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο μνημείων δὲν δύναται νὰ ἦνε τυχαία, ἀλλ' ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ἡ ὅτι τὸ ἕτερον ἐξαρτᾶται ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ἐτέρου ἢ ὅτι ἀμφοτέρων οἱ τεχνῖται εἶχον ὑπ' ὄψιν τὸ αὐτὸ ὑπόδειγμα. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα λεπτομερέστερον τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀγγειογραφίας, ἰδίως σχετικῶς πρὸς τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς τῶν χαλκιδικῶν λεγομένων ἀγγείων, ἀναγκάζομαι δὲ νὰ περιορισθῶ εἰς τὸ νὰ ὑποδείξω μόνον τοὺς λόγους δι' οὓς ἐγὼ πείθομαι ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ ἀγγείου ἐγένετο κατὰ τὴν παράστασιν τοῦ ἡμετέρου αετώματος. Ὡς εἶδομεν ἤδη, διαφέρει αὕτη πασῶν τῶν πολυαριθμῶν ἐπὶ ἀγγείων σωθεισῶν ἡμῖν παραστάσεων τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τῆς Ὑδρας. Διότι ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὸ ἐπίσης ιδιόρρυθμον βοιωτικὸν ἀγγεῖον, ἐπὶ πάντων τῶν λοιπῶν εὐρίσκομεν ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον, ἧτοι ὅτι τῆς παραστάσεως

τὸ κύριον μέρος ἀποτελοῦσιν ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἴδλαος μαχόμενοι κατὰ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ Ὑδρας. Ἀπὸ τοῦ τύπου αὐτοῦ διαφέρει τὸ χαλκιδικὸν ἀγγεῖον οὐ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς παρίσταται, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ βοιωτικοῦ, μαχόμενος μόνος κατὰ τοῦ θηρίου, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν διάθεσιν τῶν μορφῶν, διότι ὁ ἀγὼν τοῦ ἥρωος κατὰ τῆς Ὑδρας καταλαμβάνει μόνον τὸ δεξιὸν μέρος τῆς παραστάσεως, εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν παρατίθεται ὡς συμμετρικὸν ἀντίρροπον αὐτοῦ τὸ ἄρμα μετὰ τοῦ ἡνιόχου.

Τοιαύτη σύνθεσις δὲν εἶνε κατάλληλος δι' ἀγγεῖα καὶ βεβαίως δὲν ἐφευρέθη ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ ἀγγειογράφου· διότι αἱ τοῦ ἀγγείου εἰκόνες ἀναπτύσσονται ὅσον οἶόν τε μάλιστα περὶ ἐν ὀρισμαμένον κέντρον. Ἐν ἀρχιτεκτονικῇ ὁμοίως συνθέσει ἡ διάθεσις αὕτη τῶν μορφῶν εἶνε λίαν φυσικὴ, διότι ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ αετώματι, ἡ παράστασις ἐξ ἀνάγκης ἐκτείνεται συμμετρικῶς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ὁ ἀριθμὸς ὁμοίως τῶν προσώπων περιορίζεται ὅσον οἶόν τε ὑπὸ τοῦ ἀκριβῶς μεμετρημένου χώρου.

Ἡ ἐξέτασις καὶ μόνῃς τῆς συνθέσεως ἀποδεικνύει, νομίζω, ὅτι ὁ τύπος οὗτος τῆς παραστάσεως δὲν εἶνε ἐπινόημα τῶν ἀγγειογράφων, ἀλλ' ὅτι ἐφευρέθη εἰδικῶς διὰ τὸ τῆς Ἀκροπόλεως αετώμα. Ὀριστικῶς ὁμοίως λύει τὸ ζήτημα ἄλλη παρατήρησις. Τὸ αετώμα εἶνε σχεδὸν τὸ μόνον μνημεῖον ἐφ' οὗ παρίσταται ὁ ἄθλος οὗτος τοῦ Ἡρακλέους, χωρὶς ἢ Ἀθηναῖα νὰ εἶνε παροῦσα· τοῦτο εἶνε λίαν περιέργον, καὶ κατωτέρω θὰ ἐπανέλθωμεν εἰς αὐτὸ λεπτομερέστερον. Τὴν Ἀθηναῖαν λοιπὸν προσέθηκεν ἐξ ἰδίων ὁ τεχνίτης τοῦ ἀγγείου ἐκείνου, ἐὰν εἶνε ἀληθὲς ὅτι εἶχεν ὡς ὑπόδειγμα τὴν παράστασιν τοῦ αετώματος. Καὶ ἐξηγεῖται ἡ προσθήκη αὕτη εὐκόλως ἐκ τοῦ κοινοτάτου ἔθους τῶν ἀγγειογράφων τοῦ νὰ παριστῶσι τὴν θεὰν συμπράττουσαν τῷ Ἡρακλεῖ ἐν παντὶ καὶ πάντοτε. Ἐὰν δὲ παρατηρήσωμεν νῦν προσεκτικώτερον τὴν ἀγγειογραφίαν θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ μορφή τῆς Ἀθηναῖας δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀρχικῆς συνθέσεως· τῷ ὄντι ἡ Ἀθηναῖα εἶνε ἐστενοχωρημένη καὶ ἐν μέρει καλύπτεται ὑπὸ τῶν ἐκατέρωθεν αὐτῆς μορφῶν· ἡ θέσις τῆς δὲν εἶνε θέσις ἀξία οὔτε τῆς κεντρικῆς μορφῆς τοῦ δλου οὔτε

θεᾶς καὶ ὁμοῦς ἐὰν ὁ τεχνίτης τοῦ ἀγγείου πρῶτος ἐφεῦρε τὴν εἰκόνα ταύτην, ἢ θέσις τῆς Ἀθηνᾶς θὰ ἦτο ἀνεξήγητος, διότι ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ὁ χώρος δὲν εἶνε περιωρισμένος, ὡς ἐπὶ τοῦ αἰετώματος. Τοῦναντίον δὲ ἐξηγεῖται εὐκόλως τὸ πρᾶγμα, ἐὰν υποθέσωμεν ὅτι ἡ θεὰ προσετέθη οὐχὶ λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ ἀγγειογράφου εἰς ἀρχαιοτέραν ἀρτίαν σύνθεσιν.

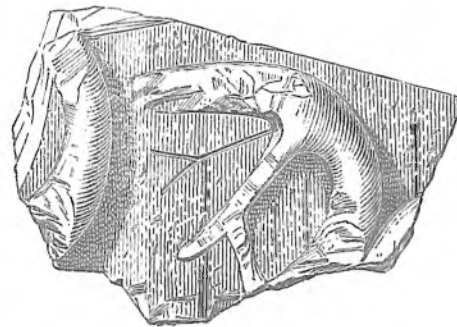
Οἱ λόγοι οὗτοι πείθουσίν με, ὅτι τὸ αἰετώμα ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα τοῦ ἀγγείου εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως. Ὅτι τὸ ἀγγεῖον εἶνε ὀλίγον νεώτερον τοῦ αἰετώματος, ἀποδεικνύεται καὶ ἔκ τινων τῶν μικροτέρων παραλλαγῶν ἐν τοῖς ἱματίοις καὶ τοῖς ὅπλοις τῶν μορφῶν, ἃς ὁ τεχνίτης τοῦ ἀγγείου παρεδέχθη ἐν τῇ εἰκόνι του συμμορφούμενος πρὸς τοὺς τρόπους τῶν συγχρόνων ἀγγειογράφων· τοῦτο ρητέον ἰδίως περὶ τῆς λεοντῆς, ἣτις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν περιόπου τοῦ 5^{ου} αἰῶνος τυπικῶς πλέον χαρακτηρίζει τὸν Ἡρακλῆ.

Ἐν τῷ αἰετώματι φορεῖ ὁ Ἡρακλῆς θώρακα, ὅστις δὲν ἀποκρύπτει τὸ σχῆμα τοῦ στήθους καὶ τοῦ σώματος καὶ οὗ τινος ἢ ἄκρα, ἣτις φαίνεται εἰς τὸν ἀριστερόν ἄνω βραχίονα, εἶνε γωνιώδης καὶ ἐξέχουσα ὡς σώματος στερεοῦ. Δὲν εἶνε λοιπὸν χιτῶν ἐξ ὑφάσματος μαλακοῦ καὶ περιπεφυκὸς τῷ σώματι, ἀλλ' ἀληθῆς χαλκοῦς θώραξ μιμούμενος δι' ἐμπαιστικῆς ἐργασίας τὴν φυσικὴν κατασκευὴν τοῦ στήθους. Ἐπὶ τοῦ θώρακος φαίνεται τελαμῶν λοξῶς ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν βαίνων· εἶνε δὲ οὗτος ὁ τελαμῶν τῆς φαρέτρας, ἣς τὸ πρόσθιον κροσσωτὸν ἄκρον φαίνεται ὑπὸ τὸν τεταμένον ἀριστερόν βραχίονα τοῦ ἥρωος, ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν προέκτασιν τῆς ἄνω γραμμῆς τῆς φαρέτρας ὀπίσω τοῦ σώματος τοῦ Ἡρακλέους σώζονται ἀκόμη ἰχνη τοῦ ὀπισθίου ἄκρου αὐτῆς.

Αἱ κνήμαι τοῦ ἥρωος εἶνε γυμναί· ὁ δεξιὸς βραχίων καὶ ἡ κεφαλὴ λείπουσι. Τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ροπάλου (μήκους 0,14), ὅπερ ὁ Ἡρακλῆς ἐκράδαιεν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του καὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς σχεδὸν ὀριζοντιῶς, ἐσώθη ἐπὶ τῆς δεξιᾷ προσαρμοζούσης πλακός. Τοῦ δεξιοῦ βραχίονος σώζεται μόνον τὸ ἀνώτατον μέρος, τοῦ δὲ πῆχεως ἰχνη φαίνονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς πλακός, ὡστε

ἢ διεύθυνσίς του εἶνε εὐδιάκριτος· ἐξετείνεται δηλαδὴ ἐναντίον μιᾶς τῶν κεφαλῶν τῆς Ὑδρας χωρὶς ὁμοῦς νὰ ἐγγίξῃ αὐτὴν ἀμέσως.

Ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θηρίου ἐσώθη ἀκριβῶς τόσον ὅσον εἶνε ἱκανὸν νὰ δείξῃ τὴν ἀρχικὴν κατασκευὴν αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τῶν σωθειῶν πλακῶν ἀρχεται διὰ τριῶν ἀπλῶν σπειρῶν τοῦ παχέος τριμεροῦς κορμοῦ, ὅστις πρὸς δεξιὰ ἀπέληγε βεβαίως εἰς οὐρὰν ἐνιαίαν. Περαιτέρω πρὸς ἀριστερὰ διαιρεῖται ἐκάστη τῶν τριῶν παραλλήλων σπειρῶν εἰς τρεῖς λαιμούς, οἵτινες ἐν πολλοῖς καὶ πολυπλόκοις ἐλιγμοῖς ἐκτείνουσι τὴν κεφαλὴν των κατὰ τοῦ Ἡρακλέους. Ἐκ τῶν τριῶν κεφαλῶν τοῦ κατωτάτου λαιμοῦ μόνον ἡ μεσαία εἶνε ἀκόμη ζωντανή, αἱ δύο ἄλλαι κρέμανται νεκραί· τοῦ μεσαίου λαιμοῦ ὁμοῦς πᾶσαι ἀνοίγουσιν ἀπειλητικῶς κατὰ τοῦ ἥρωος τὰ στόματα, ὧν ἐξέρχονται αἱ δισχιδεῖς γλῶσσαι. Ἐπίσης ἀνοίγουσι τὰ στόματα καὶ αἱ τρεῖς κεφαλὰὶ τοῦ τρίτου λαιμοῦ, αἵτινες φαίνονται ἢ μίκα ὀπίσω τῆς ἄλλης παρὰ τὴν ἄνω ἄκραν τοῦ αἰετώματος. Ἐπὶ τοῦ πρότινος ἐν τῷ Μουσεῖῳ ἀνευρεθέντος τεμαχίου, ὅπερ παρατίθεμεν ἐνταῦθα,

καὶ πληροῦντος τὸ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο κενὸν τῆς εἰκόνης σώζονται τῆς μεσαίας τὸ ἄκρον τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ τελευταία τῶν τριῶν ἀνωτάτων κεφαλῶν· ἡ γλῶσσα τῆς μεσαίας ὑπῆρχεν ἤδη ἐπὶ τοῦ πλησίον τεμαχίου· συνεπληρώθη λοιπὸν νῦν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐννέα κεφαλῶν τῆς Ὑδρας.

Εἰς τὸ ἀριστερόν τοῦ αἰετώματος παρίσταται ὁ ἡνίοχος καθ' ἣν στιγμὴν ἐπιβαίνει τοῦ ἄρματος, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἵσταται ἤδη ἐπ' αὐτοῦ πάνοπλος. Ἐνταῦθα φορεῖ ὡς ὁ Ἡρακλῆς βραχὺ καὶ τῷ σώματι περιπεφυκὸς ἔνδυμα ἀπολήγον κατὰ τὸν

λαιμόν καὶ τὸ ἄνω μέρος τῶν βραχιόνων εἰς ἄκρας ὄχι γωνιώδεις καὶ ὁμοιάζον θώρακι μᾶλλον δερματίνῃ ἢ χαλκῷ· γυμνοὶ δὲ εἶνε οἱ βραχίονες καὶ αἰ κνήμαι αὐτοῦ.

Τὴν κεφαλὴν, ὡς εἵπομεν ἤδη, στρέφει ὁ Ἴδλαος πρὸς δεξιὰ, καὶ κρατεῖ διὰ τῶν χειρῶν τὰ ἡνία, ὧν τὰ ἄκρα φαίνονται κρεμάμενα ὑπ' αὐτάς, τῇ δεξιᾷ δὲ κρατεῖ πρὸς τούτοις καὶ τὸ μαστίγιον, τὸ σύνηθες σύμβολον τοῦ ἡνιόχου. Τὸ ἄρμα ἐφ' οὗ βαίνει ὁ ἀριστερὸς ποὺς αὐτοῦ, ἐνῶ ὁ ἕτερος πατεῖ ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχει τὸ σύνηθες σχῆμα, εἶνε ὅμως ὀλίγον βαρὺ καὶ ἀκομφον. Τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ λείπει κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐσώθη ὅμως τμήμα τῆς εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἡνιόχου ἀντυγος, ὀπίσω τῆς ὁποίας φαίνεται ὁ μηρὸς αὐτοῦ· ἀπὸ δὲ τοῦ προσθίου ἰψηλοτέρου μέρους αὐτῆς κρέμαται τὸ ἄκρον ἑνὸς μέρους τῶν ἡνίων, τὸ δ' ἕτερον ἄκρον αὐτῶν ἐνοῦται ἐπὶ τῶν λαιμῶν τῶν ἵππων μετὰ τῶν ἡνίων, ἅπερ κρατεῖ ὁ ἡνιόχος εἰς τὰς χεῖράς του. Ὁ τρόπος τῆς ζεύξεως τῶν ἵππων εἰς τὸ ἄρμα καὶ τῆς προσδέσεως τῶν ἡνίων παρεστάθη ὑπὸ τοῦ τεχνίτου λεπτομερῶς καὶ μεθ' ὅλης τῆς ἀκριβείας, κινεῖ δὲ διὰ τοῦτο τὸ ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἀριστεροῦ ἵππου, ὅπου ὁ ἀπὸ τοῦ ἄρματος λοξῶς πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενος ρυμὸς λήγει, εἶνε προσδεδεμένον διὰ λωρίων εἶδος μικροῦ ἐφιππίου μετὰ μεγάλου καὶ στερεοῦ κρίκου, εἰς ὃν εἰσέρχεται τὸ ἀγκυροειδὲς ἄκρον τοῦ ρυμοῦ· εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὑπάρχει καὶ ξύλον οὐχὶ ὄλως ὄρθιον, ἀλλὰ κεκλιμένον ὀλίγον πρὸς δεξιὰ, εἰς ὃ εἶνε προσδεδεμένα τὰ ἡνία.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι οἱ ἵπποι δὲν εἶνε ἐξευγμένοι εἰς τὸ ἄρμα κατὰ παντελῶς ὅμοιον τρόπον· τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου παρατηρεῖται ἀντὶ τοῦ κρίκου ἐπίθεμά τι διάφορον, ἀλλὰ μὴ διακρινόμενον ἀκριβῶς, καθόσον ἡ μορφή τοῦ δεξιοῦ ἵππου δὲν εἶνε ἐξειργασμένη λίαν ἐπιμελῶς ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις. Πρὸς εὐκολωτέραν διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ, ὑφ' οὗ σκεπάζεται κατὰ τὸ πλεῖστον, ὁ γλύπτης μετεχειρίσθη δύο διάφορα χρώματα· αἱ κινήσεις τῶν μελῶν εἶνε παράλληλοι, αἱ κνήμαι τοῦ ἀριστεροῦ εἶνε πᾶσαι ὁραταὶ ὀλίγον ὀπίσω τῶν τοῦ δεξιοῦ· αἱ οὐραὶ τῶν ἐφθانون μέχρι

τῶν ἀστραγάλων τῶν ποδῶν των, ἡ δὲ χαιτή τοῦ ἑνὸς διακρίνεται ἀπὸ τῆς τοῦ ἑτέρου διὰ διαφόρου χρώματος καὶ γραμμῆς ὀξείας.

Γ'. ΤΟ ΕΤΕΡΟΝ ΑΕΤΩΜΑ

Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀρθρου τούτου μνημονευθὲν τεμάχιον ἀναγλύφου ἐκ λίθου πωρίνου, τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Μυλωνᾶ ἤδη δημοσιευθὲν (Ἐφημ. Ἀρχ. 1883 σ. 39α) ἀπεικονίσθη καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου πίνακος ὑπ' ἀρ. 2. Ἐνεκα τῶν μεγαλειτέρων διαστάσεων τῆς ἐπ' αὐτοῦ μορφῆς καὶ τοῦ μεγαλειτέρου ὕψους τοῦ τύπου ἐχωρίσαμεν αὐτὸ ἀπὸ τῶν λοιπῶν τεμαχίων, περὶ ὧν μέχρι τοῦδε ἐγένετο λόγος, οὐχ ἤττον ἢ ὀφθαλμοφανῆς ὁμοιότης αὐτοῦ πρὸς ἐκεῖνα ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ τοῦτο ἀνήκεν εἰς μνημεῖον σύγχρονον καὶ ὁμοειδές.

Πρῶτον γνώρισμα εἶνε ὁ κιτρινωπὸς πώρινος λίθος, ὅστις εἶνε μὲν ἐνταῦθα ὀλίγον πυκνότερος καὶ βαρύτερος καὶ δὲν περιέχει κόγχας, ὡς ὁ τοῦ ἑτέρου αετώματος, ἀλλ' αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἀμφοτέρα τὰ ἀνάγλυφα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ αὐτὸ μνημεῖον, διότι τοῦ πωρίνου λίθου ἡ σύστασις εἶνε πολὺ ὀλίγον ὁμογενῆς, συμβαίνει δὲ νὰ διαφέρωσιν ἀλλήλων ἀκόμη καὶ τμήματα τῆς αὐτῆς πλακός.

Πλὴν τῶν τριῶν μεγαλειτέρων τεμαχίων, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ἡ ὑπ' ἀρ. 2 εἰκὼν, ἀνήκουσιν ἐνταῦθα καὶ τέσσαρα μικρότερα ἀπεσπασμένα τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀναγλύφου, ἧτοι προτεταμένη δεξιὰ χεὶρ ὄλως ἀνοικτή, ἧς ὁρατὸν εἶνε τὸ κοῖλον καὶ τὸ πλεῖστον πήχεως εἰς αὐτὴν προσαρμοζομένου· ταῦτα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἐπὶ τῶν μεγαλειτέρων τεμαχίων σωζόμενον σῶμα καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ εἰκόνι ἐτέθησαν εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν· ἔπειτα ἐν τεμάχιον κνήμης καὶ τέλος ἄλλο δυσδιάκριτον ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος· τὰ δύο τελευταῖα δὲν ἀπεικονίσθησαν ὡς ἀσήμαντα.

Τὰ τρία προσαρμοζόμενα τεμάχια ἔχουσιν ἐν συνόλῳ ὕψος 0.55 καὶ πλάτος 0.60. Ἡ πλάξ ἔχει πᾶχος 0.13, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς αὐτῆς πλευρᾶς σώζεται ἄκρα ἀτελῶς ἐξειργασμένη, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ἀνάγλυφον ἀπετελεῖτο ὑπὸ πολλῶν πλακῶν. Τὸ ἄνω μέρος τῆς πλακός ὑπὲρ τὰ

ἀνάγλυφα εἶνε μὲν λελειασμένον, ἀλλ' ὄχι καὶ καθ' ὅλον τὸ πάχος αὐτῆς ἐπίπεδον, διότι τὸ πλείστον (0.10) πρὸς τὰ ὀπίσω μέρος αὐτῆς εἶνε ἐσκαλισμένον βαθύτερον.

Αἱ δύο αὐται πλευραὶ τῆς πλακὸς σχηματίζουσιν εἰς τὸ σημεῖον, εἰς ὃ συμπίπτουσιν, γωνίαν οὐχὶ ὀρθήν, ἀλλ' ὀξείαν, καὶ ἐπειδὴ καὶ ἐνταῦθα ἀνάγκη εἶνε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ πλευρὰ τῆς συναρμογῆς ἦτο κάθετος ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀναγλύφου, ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἔχομεν πάλιν μέρος αετώματος καὶ δὴ ἐκ τοῦ δεξιοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἡ κλίσις αὐτῶν οὐδόλως διαφέρει τῆς τοῦ αετώματος, ἐν ᾧ ἡ παράστασις τῆς Ἰδρας, περὶ οὗ ἐπραγματεύθημεν ἤδη.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται πιθανόν, ὅτι τὰ τεμάχια περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνήκον εἰς τὸ ἕτερον αετώμα τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος, ἡ δὲ ἐξέτασις αὐτῆς τῆς παραστάσεως καθιστᾷ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην πιθανωτέραν.

Σώζεται δυστυχῶς μόνον τὸ ἄνω σῶμα ἀνδρὸς γενειῶντος, ὅστις κύπτων ὀλίγον ἐκτείνει τὸν δεξιὸν βραχίονα, οὗ ἡ χεὶρ εἶνε ὄλως ἀνοικτή, πρὸς τὰ ἐμπρός, ὁ δὲ ἀριστερός, ὅστις μόνον μέχρι τοῦ καρποῦ σώζεται, καμπτόμενος ὀλίγον περὶ τὸν ἀγκῶνα κρέμαται παρὰ τὸ πλευρόν. Τὸ σῶμα τοῦτο περιβάλλουσιν ἐξόπισθεν δύο ξένοι βραχίονες, ὧν ὁ μὲν δεξιὸς θέτει τὸν ἀγκῶνα ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ περιβαλλομένου, ὁ δ' ἕτερος περισφίγγων τὸν καθεμιένον ἀριστερόν βραχίονα αὐτοῦ ἐνοσθαι ἐπὶ τοῦ στήθους μετὰ τοῦ δεξιοῦ, ὃν κρατεῖ στερεῶς ἀπὸ τοῦ καρποῦ. Ἡ χεὶρ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος εἶνε κλειστή. Ἡ περιέλιξις αὕτη τῶν χειρῶν ἐμπιστεῖ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ περιβάλλουσα μορφή προσπαθεῖ νὰ πιέσῃ τὴν ἐτέραν βιαίως καὶ δι' ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς, δὲν συμφωνεῖ δὲ πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ πρώτου ἐκδότου ('Αρχ. Ἐφημ. 1883 σ. 38), ὅτι δηλ. ὁ ἀνὴρ, οὗ τὸ ἄνω σῶμα σώζεται, ἔφερον ἐπὶ τῶν νώτων ἴσως τετραμένον τινά. Ἐὰν παρίστατο τοιοῦτό τι, ὁ φέρων θὰ ἐκράτει ἢ θὰ ὑπεστήριζε διὰ τῶν χειρῶν τὸν ἕτερον, ἐνῶ αὐτὸς τούναντι ἐκτείνει τὴν δεξιὰν ὡς ζητῶν βοήθειαν, τὴν δ' ἐτέραν περισφίγγει καὶ πιέζει πρὸς τὸ πλευρόν ὃ δῆθεν τραυματίας. Ταῦτα μᾶλλον εἶνε γνωρίσματα

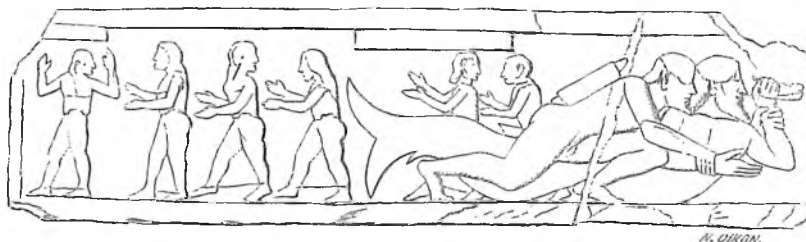
ἀγῶνος μεταξὺ δύο ἀνδρῶν, ὧν ὁ εἷς περισφίγγει καὶ πιέζει ἐξόπισθεν τὸν ἀντίπαλόν του. Τὸ κατωτέρω τοῦ στήθους σῶμα αὐτοῦ δὲν παρίσταται ὀργανικῶς διηρθρωμένον, ἀλλ' ἀπλῶς στρογγύλον, ἢ δ' ἐπιφάνεια αὐτοῦ λεία· εἰς δὲ τὴν ῥάχιν κάτω παρὰ τὸ θραῦσμα σώζεται καμπή τις τοῦ σώματος δεικνύουσα, ὡς φαίνεται, ὅτι τοῦτο ἐντεῦθεν ἐστρέφετο πρὸς τὰ ἄνω· τοιαύτη ὁμοίως στροφή ἀνθρώπινου σώματος εἶνε ὄλως ἀκατάληπτος. Ἐξ ὅλων τούτων ἀποδεικνύεται, ὅτι τὰ κάτω ἄκρα τῆς μορφῆς δὲν ἦσαν ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὅτι τὸ σῶμα αὐτῆς ἀπέληγεν εἰς ὄφιν ἢ ἰχθύν ἐλικτόν, ἀνευρίσκομεν δ' οὕτω παράστασιν γνωστὴν ἡμῖν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων μνημείων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης, ἥτοι τὸν Ἡρακλέα παλαιόντα θαλασσίῳ τέρατι. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ καταδείξωμεν διὰ πολλῶν, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη ἀντιστοιχεῖ κάλλιστα πρὸς τὸν κατὰ τῆς Ἰδρας ἄθλον τοῦ αὐτοῦ ἥρωος καὶ ὅτι ἐπιβεβαιοὶ οὕτω τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν, ὅτι τὰ δύο ἀνάγλυφα ἐκόσμουσαν τὰ αετώματα τοῦ αὐτοῦ κτιρίου.

Ὁ συνήθης τύπος τῆς παραστάσεως ταύτης, γνωστός ἡμῖν ἐκ πολλῶν μελανομόρφων ἀγγείων (1), εἶνε οὗτος· ὁ Ἡρακλῆς ἐπιβαίνων τοῦ τραχήλου τοῦ θαλασσίου δαίμονος, οὗ τὸ σῶμα ἀπολήγει εἰς ἰχθύν, περισφίγγει αὐτὸν διὰ τῶν βραχιόνων, ὡς ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἀναγλύφου, ὅπως τὸν καταβάλλῃ. Ἐπὶ ἀρχαίων ἀττικῶν ἀγγείων εὐρίσκεται προσγεγραμμένον τῷ δαίμονι τὸ ὄνομα *Τρίτων*, οὕτω δὲ κατὰ συνέπειαν πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν αετώματος.

Ἡ ἀρχαιοτάτη παράστασις τοῦ μύθου εὐρίσκεται ἐπὶ στρογγύλου ἐγγεγλυμμένου λίθου τοῦ παναρχαίου εἶδους τῶν συνήθως *λίθων τῶν κήσων* ὀνομαζομένων καὶ παρουσιάζει ἤδη σχεδὸν τὸν αὐτὸν τύπον, ὃν καὶ οἱ νεώτεροι. Τὸ αὐτὸ σύμπλεγμα μᾶλλον ἀνεπτυγμένον σώζεται ἐπὶ μικροῦ ἀναγλύφου χαλκοῦ ἐξ Ὀλυμπίας, ἐφ' οὗ ὁ θαλάσσιος δαίμων « ἄλιος γέρων » ὀνομάζεται· ἐκ τοῦ σχήματος

(1) Μόνον ὁ Gerhard (Auserl. Vasenb. II, σ. 95) καταλέγει 23, δύναται ὁμοίως ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ν' ἀξιοθῇ ἀκόμη πολὺ. Ὅσον διὰ τὰ κατωτέρω ἀναφερόμενα μνημεῖα πρὸς Furtwängler, *Bronzefunde von Olympia* σ. 95.

ένος χαρακτηριστικού γράμματος τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης προκύπτει μετὰ βεβαιότητος, ὅτι κατεσκευάσθη ἐν Ἄργει. Σπουδαιοτάτη ὁμῶς πρὸς σύγκρισιν μετὰ τοῦ ἡμετέρου αετώματος εἶνε ἡ παράστασις

γύψινον ἔκμαγμα. Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς ἡμικλινῆς ἀγωνιζόμενος κατὰ τοῦ πλατέος σώματος τοῦ Δαίμονος, οὗ κρατεῖ ἀμφοτέρως τὰς χεῖρας ἐν ταῖς ἐαυτοῦ ἐν τῇ ὑψωμένῃ ἀριστερᾷ κρατεῖ ὁ Τρίτων ἀντικείμενόν τι ὁμοιάζον μὲν περιπίου πρὸς κέρως, ἀλλὰ μὴ διακρινόμενον σαφῶς μηδὲ ἐπὶ τοῦ πρωτοτύπου ἕνεκα τῆς κακῆς αὐτοῦ διατηρήσεως.

Κατὰ ταῦτα ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ Ἡρακλῆς περιβάλλει τὸν ἀντίπαλόν του, τὸ ἐξ Ἀκροπόλεως αετώμα συγγενεῦει μᾶλλον μετὰ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων παραστάσεων· κατὰ τὰ λοιπὰ ὁμῶς πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὴν θέσιν τοῦ ἀγωνιζομένου ἥρωος ὁμοίαν τῇ ἐπὶ τοῦ ἐξ Ἄσσου ἀναγλύφου. Μόνον τὸ σωζόμενον ἄνω σῶμα τοῦ Τρίτωνος ἔχει ὕψος 0.55, ἐὰν δὲ συμπληρώσωμεν κάτω τὸ ἐλλείπον ἐλικοειδὲς μέρος, θὰ ἔχωμεν τὸ αὐτὸ περιπίου ὕψος, οἷον εἶνε καὶ τὸ τοῦ αετώματος, ἦτοι 0.79. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, ὅτι πρέπει νὰ θέσωμεν τὸ σωζόμενον τμήμα τοῦ ἀναγλύφου πλησίον τοῦ κέντρου τοῦ αετώματος· κατ' ἀναλογίαν δὲ πρὸς τὸ ἕτερον αετώμα ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ τούτου τὸ κέντρον συνέπιπτε μετὰ τῆς ἄκρας τῆς πλακός, ἐφ' ἧς σώζεται ὁ Τρίτων. Ὡστε τὸ ἐπὶ τοῦ Τρίτωνος καὶ παρ' αὐτὸν κεκλιμένον σῶμα τοῦ Ἡρακλέους πρέπει νὰ ἐπλήρου μέγα μέρος τοῦ δεξιοῦ ἡμίσεος τοῦ αετώματος, ἐξάπαντος δὲ ἐπλήρου τοσοῦτον, ὥστε ὀπίσω αὐτοῦ εἰς τὴν γωνίαν τοῦ αετώματος ἴσως δὲν ἐχώρει πλέον ἄλλη μορφή.

Ὅπως ὀρίσωμεν τὰ πρόσωπα, ἅτινα συνεπλήρουν τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ αετώματος, ἀνάγκη νὰ

τοῦ αὐτοῦ μύθου ἐπὶ ἄλλου ἐπίσης ἀρχαιοτάτου μνημείου τῆς ἀρχιτεκτονικῆς πλαστικῆς, ἦτοι ἐπὶ ἐνὸς τῶν ἀναγλύφων τοῦ ναοῦ τῆς Ἄσσου, οὗ ἕνεκα τούτου παρατίθεμεν καὶ εἰκόνα γενομένην κατὰ τὸ

συμβουλευθῶμεν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ αὐτοῦ μύθου παραστάσεις. Ἐπὶ τῆς ἐξ Ἄσσου ζωφόρου βλέπομεν ὀπίσω τοῦ πρὸς δεξιὰ ἐστραμμένου κυρίου συμπλέγματος πλείονας γυναικείας μορφάς, μικροτέρας κατὰ τὸ μέγεθος τῶν παλαιόντων, αἵτινες ἐκτείνουσιν ἢ ὑψοῦσι τὰς χεῖρας καὶ φεύγουσι δρομαίως πρὸς ἀριστερά. Αἱ γυναῖκες αὗται εἶνε αἱ Νηρηίδες, αἵτινες διὰ τῶν χειρονομιῶν των ἐκδηλοῦσι τὴν ἐκπλήξιν ἢ τὸν τρόμον των. Ἡ δεξιὰ προσαρμοζομένη πλάξ τῆς ζωφόρου ταύτης λείπει καὶ μετ' αὐτῆς ἀπωλέσθη ἀναμφιβόλως καὶ σπουδαῖον μέρος τῆς παραστάσεως, διότι εἶνε ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἐκλείεν αὐτὴ διὰ τῶν ὀπίσω τῆς κυρίας σκηνῆς εὐρισκομένων μορφῶν. Ἐπὶ τῶν ἀγγείων, ἐνθα ἡ σύνθεσις εἶνε πληρεστέρα, παρίσταται πρὸ παντὸς ἄλλου πλησίον τῶν παλαιόντων πάντοτε εἰς τῶν μεγαλειτέρων θαλασσίων θεῶν, ὁ Ποσειδῶν ἢ ὁ Νηρεὺς, ἐνίοτε ἀμφοτέροι καὶ ὀπίσω αὐτῶν αἱ Νηρηίδες. Καὶ ἐπὶ τῆς ζωφόρου τῆς Ἄσσου ἴστατο βεβαίως ἐπίσης ὁ Ποσειδῶν ἢ ὁ Νηρεὺς πρὸ τῶν παλαιόντων, ἴσως δὲ τινες τῶν φευγουσῶν Νηρηίδων ἠκολούθουν καὶ αὐτῶ. Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ αετώματος, ἀπέναντι τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους περισφιγγομένου Τρίτωνος ἴστατό τις τῶν θαλασσίων ἐκείνων θεῶν· πρὸς αὐτὸν τείνει ἱκετευτικῶς ὁ Τρίτων τὴν χεῖρα ζητῶν βοήθειαν.

Ἐάν, ὡς εἶνε πιθανὸν κατ' ἀναλογίαν ὁμοίων παραστάσεων, ὁ θεὸς οὗτος ἴστατο ὀρθός, ὀφθαλμοφανῆς διαφορὰ μεγέθους ὑπῆρχεν ἐξ ἀνάγκης μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κυρίων προσώπων· διότι ὁ

παντελῶς ὀρθὸς θεὸς δύναται νὰ εἶχε τὸ πολὺ τὸ αὐτὸ ὕψος μετὰ τοῦ ἡμιορθοῦ Τρίτωνος καὶ τοῦ ὀπίσω αὐτοῦ καθημένου ἢ κεκλιμένου Ἡρακλέους. Μεγαλειτέρα δ' ἔτι διαφορὰ θὰ ὑπῆρχεν, ἐὰν ὀπίσω τοῦ θεοῦ ἴσταντο ἄλλαι μορφαί, ὡς ἐπὶ τῆς ζωφόρου τῆς Ἄσσου αἱ Νηρηίδες. Διὰ τοῦτο εἶνε πιθανόν, ὅτι ἐπὶ τοῦ αετώματος ἀντ' αὐτῶν εὕρισκετο θαλάσσιόν τι θηρίον, οὗ τινος τὸ ἰχθύος σῶμα εὐκόλως ἠδύνατο νὰ πληρώσῃ τὸν πρὸς τὴν γωνίαν χώρον, καθ' ὃν τρόπον περίπου ἐπληροῦτο καὶ τὸ ἀντίστοιχον μέρος τοῦ αετώματος διὰ τοῦ ἰχθυοειδοῦς σώματος τοῦ Τρίτωνος.

Δ'. ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΡΥΘΜΟΣ

Ἐν τοῖς δύο μνημείοις, ὧν τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀναπαράστασιν ἐπεχειρήσαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἀνεύρομεν τὰ αετώματα κτιρίου τῆς Ἀκροπόλεως καταστραφέντος ἐν τοῖς μηδικοῖς πολέμοις. Τοῦτο προέκυπτεν ἤδη, ὡς ἐν ἀρχῇ εἶδομεν, καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως τῶν τεμαχίων καὶ ἐκ τῆς ἐπιχώσεως, πλὴν τούτου ὅμως ἐπικυροῦσι τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ τὰ ἴχνη πυρὸς τὰ εὐκρινῶς ἐπὶ τινων ἐξ αὐτῶν παρατηρούμενα, π. χ. ἐπὶ τοῦ τεμαχίου, ἐφ' οὗ σῴζεται ὁ λαιμὸς καὶ τὰ νῶτα τῶν ἵππων, ἐπὶ τοῦ ἔχοντος τὰ σκέλη τοῦ Ἰολάου καὶ ἐπὶ τινων ὄφρων. Οὐδὲν τῶν τεμαχίων ὅμως προσεβλήθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ πυρός, διότι τότε θὰ μετεβάλλετο μᾶλλον ἢ ἤττον εἰς ἄσβεστον, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ αέτωμα ἐν ὅσῳ ἴστατο ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει του δὲν ἔπαθεν ἐκ τῆς πυρᾶς, μόνον δὲ τὰ τεμάχια τῶν ἐν τῇ καταπτώσει συντριβεισῶν πλακῶν ἐκαπνίσθησαν, ἐν μέρει καὶ αἱ ἀποκεκρουσμένα πλευραὶ αὐτῶν, ὡς ἐὰν κατέπεσον εἰς σωρὸν ἐρειπίων θερμῶν ἀκόμη.

Ἐν ἄλλοις ὅμως ἢ ὄψις τῶν τεθραυσμένων μερῶν εἶνε νωπὴ καὶ ἄθικτος, ὡς ἐὰν ἐθραύσθησαν κατ' αὐτὰς τὰς ἀνασκαφάς, ὑπάρχει δὲ ἴσως ἐλπίς, ὅτι θ' ἀνακαλυφθῶσι καὶ ἄλλα τεμάχια, ἐὰν αἱ πρὸ τινων ἐτῶν αἰφνιδίως διακοπεῖσαι ἀνασκαφαὶ ἐπαναληφθῶσιν.

Αἱ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος πληροφορίαι ἡμῶν περὶ τῶν πρὸ τῶν μηδικῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὕρισκομένων κτιρίων εἶνε τόσον ἐλλιπεῖς, ὥστε οὐδὲ

κατ' εἰκασίαν δύναμεθα νὰ εἴπωμέν τι περὶ τοῦ ναοῦ, ὃν ἐκόσμουσαν τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα. Περὶ τοῦ πρώτου Παρθενῶνος, εἰς ὃν συνήθως ἀρέσκονται ν' ἀναφέρωσιν ἀρχαιότερα τεμάχια ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἔργα γλυπτὰ τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ἐπιτρέπει νὰ γείνη λόγος αὐτῇ ἢ σμικρότης τοῦ αετώματος. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον ὁ πρὸ τῶν περσικῶν Παρθενῶν ἦτο κατὰ πεντήκοντα μόνον πόδας μικρότερος τοῦ σημερινοῦ, ἐνῶ τὸ κτίριον, εἰς ὃ ἀνήκον τὰ αετώματα, θὰ ἦτο κατὰ τὸ μέγεθος ἴσον περίπου ἐνὶ τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ θησαυρῶν.

Τὰ πολυάριθμα πώρινα ἀρχιτεκτονικὰ τεμάχια, τὰ μετὰ τῶν αετωμάτων ἢ πρότερον μὲν, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἀνακαλυφθέντα ἀνήκουσι κατὰ τὸν κ. Dörpfeld, ὅστις τῇ αἰτήσει μου φιλικῶς ἀνέλαβε νὰ τὰ ἐξετάσῃ, εἰς τέσσαρα διάφορα κτίρια, τὰ πλεῖστα δὲ εἰς κτίριον, οὗτινος τὸ αέτωμα αὐτὸς ὑπολογίζει 5 1/2 μέτρα μακρόν. Ἐκ τούτου λοιπὸν πιθανῶς προέρχονται τὰ ἡμέτερα ἐναετία ἀνάγλυφα.

Τὸ σπουδαιότερον ἱερόν τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο βεβαίως ἐξ ἀρχῆς τὸ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, τὸ ὁποῖον ὁ Ἡρόδοτος (VIII, 53) « τὸ ἱερόν » κατ' ἐξοχὴν ὀνομάζει. Περὶ τοῦ μεγέθους του οὐδὲν ἀκριβὲς γινώσκομεν, ὥστε ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι τὰ αετώματα ἡμῶν ἀνήκον εἰς τὸ περίφημον τοῦτο ἱερόν· τοιαύτη ὅμως ὑπόθεσις εἶνε λίαν ἀπίθανος, διότι ἡ ἔλλειψις τῆς Ἀθηνᾶς, ἐκ τῶν ἐναετίων παραστάσεων τοῦ ἰδίου αὐτῆς ναοῦ θὰ ἦτο βεβαίως ἀνεξήγητος.

Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων βλέπομεν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τὴν Ἀκρόπολιν πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων πληρῶντων οἰκοδομημάτων ἦτο μεγαλύτερος ἢ ὅσον ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (II, 15, 4) λεγόμενον « τὰ γὰρ ἱερά ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστὶ » ἰσχύει καὶ περὶ τῶν ἀρχαιότερων χρόνων. Τὰ θέματα τῶν παραστάσεων τῶν ἡμετέρων αετωμάτων φαίνονται συνηγοροῦντα ὑπὲρ ναοῦ τινος τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν ὅτι καὶ αὕτη ἢ εἰκασία πολὺ ἀπέχει τοῦ νὰ στηρίζηται ἐπὶ ἐπαρκῶν λόγων.

Καὶ πρὸς ὀρισμὸν δὲ τῶν χρόνων τῆς ποιήσεως τῶν αετωμάτων μόνον μέσον ἔχομεν τὴν ἀκριβῆ ἐξέτασιν αὐτῶν τούτων καὶ τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς

τέχνης ἰθέσεώς των. Ἡ δὲ ἐξέτασις αὕτη ἀνάγκη ν' ἀρχίσῃ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, ἐξ οὗ ταῦτα εἶνε πεπονημένα, διότι οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ λίθος ἐπέδρασεν οὐσιωδῶς ἐπὶ τοῦ καθόλου τρόπου τῆς ἐργασίας των. Ὁ μαλακὸς δηλ. πῶρος αὐτῶν, γέμων κογχῶν, ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν ἀνώμαλον καὶ πλήρη λακκίσκων· καὶ ἵνα κατασταθῇ χρήσιμος εἰς τὸ ἔργον προώριζεν αὐτὸν ὁ τεχνίτης ἔπρεπε νὰ ἐπικαλυφθῶσι διὰ χρίσματος αἱ κοιλότητες καὶ ἀνωμαλῖαι αὐτοῦ.

Κατὰ ταῦτα εὐρίσκομεν καὶ ἐνταῦθα ὅτι πάντα τὰ μέρη τῶν παριστανωμένων εἶνε ἐπιχευρισμένα δι' ἀλοιφῆς ὄχι ὄλως ἄχρου, ὥστε, ὅπου τὸ κυρίως χρῶμα ἐξηφανίσθη, ἀναφαίνεται ὑπ' αὐτὸ ὄχι τὸ φυσικὸν χρῶμα τοῦ λίθου, ὡς τοῦτο εἶνε ὄρατὸν κατὰ τὰ ἀποτεθραυσμένα μέρη, ἀλλ' ἐπιφάνειά τις ὠμαλισμένη καὶ ἔχουσα κιτρινωπὴν χροιάν βαθυτέραν τῆς φυσικῆς τοῦ λίθου, ἣν ὁ τεχνίτης ἐξεργάσθη πρὸ τοῦ χρωματισμοῦ τῶν καθέκαστον μερῶν.

Τὸ ἔδαφος τῶν ἀναγλύφων εἰς πολλὰ μέρη δεικνύει ἀκόμη ἱκανῶς σαφῆ λείψανα χρωματισμοῦ ἐρυθροκιτρίνου, αἱ δὲ μορφαὶ ζωηρότερα ἔχουσαι τὰ χρώματα ἐξείρονται ἔτι μᾶλλον. Αἱ σάρκες τῶν σωμάτων ἔχουσι τὸ χρῶμα ἐρυθρόν, ποῦ μὲν βαθύτερον ποῦ δὲ ἀνοικτότερον ἀναλόγως τῆς διατηρήσεως· ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον τοῦ Ἰολάου ὡς καὶ τὸ σωζόμενον ἄκρον τοῦ γενείου τοῦ Ἡρακλέους εἶνε μέλανα, χρώματος βαθέος, ὡσαύτως τὰ βλέφαρα καὶ αἱ ὀφρῦς· λευκὸς εἶνε ὁ βολβὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ, μέλαινα δὲ ἡ κόρη. Ὁ θώραξ τοῦ Ἡρακλέους ἔχει νῦν τὴν κιτρινωπὴν χροιάν τῆς ὠμαλισμένης ἐπιφανείας τοῦ λίθου, μόνον δὲ εἰς τὸ κάτω μέρος δεξιὰ σώζει λείψανά τινά ἐρυθροῦ χρώματος· ὁ τελαμὼν τῆς φαρέτρας ἔχει χρῶμα ὀρφνὸν βαθύ, ἡ δὲ φαρέτρα ἐπίσης, ἀλλ' ἀνοικτότερον. Τοῦ δὲ Ἰολάου τὸ τῶ σῶματι περιπεφυκὸς ἐνδυμα ἦτο χρώματος πρασίνου, οὗ μόνον ἔχνη ἀμυδρὰ νῦν σώζονται, ἐνῶ μετὰ τὴν εὑρεσιν αὐτοῦ ἐν καιρῶ τῶν ἀνασκαφῶν διετήρει πολὺ ζωηρὸν τὸν χρωματισμόν.

Τοῦ ἄρματος ὁ μὲν δίφρος καὶ ὁ ρυμὸς εἶνε ὀρφνὰ ὡς καὶ τὰ ἡνία, ἐνῶ ὁ τροχὸς ἔχει νῦν τὴν κιτρινωπὴν χροιάν τῆς ἐπιφανείας· ἐπίσης τὸ χρῶμα ἐξηφανίσθη ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ἄρματος. Τῶν

ἵππων ὁ μὲν πρόσθιος ἔχει χρῶμα μελανοπράσινον βαθύ καὶ μόνον ἔχνη ἀμυδρὰ ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ ἐπὶ τῆς χαίτης, ὁ δὲ ὀπίσθιος εἶνε νῦν ἄχρους. Τοῦ καρκίνου τὰ μὲν σκέλη εἶνε χρώματος ἐρυθροῦ λίαν ζωηροῦ, τὰ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ τοῦ μικροτέρου τεμαχίου σωζόμενα μέρη τῶν χηλῶν εἶνε νῦν ἄχροα.

Ὡσαύτως μέγα μέρος τοῦ κατὰ τὴν ἐτέραν ἄκραν τοῦ αετώματος ὀφιοειδοῦς σώματος δὲ σώζει μὲν νῦν τὸν ἀρχικὸν χρωματισμόν του, διακρίνεται ὁμοῦς ἀρκετὰ σαφῶς εἰσέτι ἐπὶ τοῦ τριμεροῦς τούτου σώματος διάφορος χρωματισμὸς ἐνὸς ἐκάστου μέρους. Ἡ ἐξωτάτη τῶν τριῶν σπειρῶν, ἣ ἀνήκουσιν αἱ κατώταται τρεῖς κεφαλαί, ἔχει φαιὰν τὴν ἐπιφάνειαν· ἡ ἐσωτάτη ἢ ἔχουσα τὰς τρεῖς ὀπισθίας κεφαλάς ἔχει βαθύτερον τὸν χρωματισμόν, ἐνῶ ἐπὶ τῆς μέσης σπείρας τοῦ σώματος καὶ τῶν αὐτῆ ἀνηκόντων τριῶν λαιμῶν διακρίνονται κηλίδες χρώματος κιτρίνου.

Αἱ κεφαλαί των εἶχον χρῶμα πράσινον, διατηρούμενον εἰσέτι λίαν ζωηρὸν ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τῆς τρίτης κεφαλῆς τῆς προσθίας σειρᾶς, ἡ δὲ ἐν τῶ μεταξὺ δευτέρα εἶνε κατεστραμμένη. Τὰ χαιίνοντα στόματα εἶνε ἐρυθρὰ ἔσωθεν, αἱ δὲ προβεβλημένοι δισχιδεῖς γλώσσαι εἶνε ἐγγεγλυμμένοι ἐπὶ τοῦ λίθου καὶ πεπληρωμένοι χρώματος μέλανος.

Εἶνε φανερόν ὅτι τοιαύτη καὶ τοσαύτη χρήσις τοῦ χρωματισμοῦ, ὥστε νὰ ἐκτείνηται ἐπὶ πάντων τῶν μερῶν τῆς παραστάσεως δὲν ἠδύνατο νὰ ἦνε ἄσχετος πρὸς τὴν πλαστικὴν ἐξεργασίαν τῶν ἀναγλύφων· ἔργον τοῦ γλύπτου ἦτο ἐν πρώτοις νὰ παρασκευάσῃ ἰδίως τὰς ἐπιφανείας, αἵτινες ἔμελλον νὰ χρωματισθῶσι. Καὶ τῶ ὄντι βλέπομεν ὅτι ὁ γλύπτης κυρίως τοῦτο ἐθήρευσε, νὰ ἐξεργασθῇ δηλ. ἐναργῆ καὶ εὐσταθῆ τὰ περιγράμματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὰ ἐπὶ μέρος ὀλίγον μόνον δεδηλωμένα εἶνε. Οὕτως ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Ἰολάου τὸ ἱμάτιον, ὅπερ ὁμαλῶς καὶ ἄνευ πτυχῶν περιβάλλει τὸ σῶμά του, ἔχει τὴν ἐπιφάνειαν παντοῦ ὁμοίαν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἑκάστα ὄχι πλαστικῶς ἐξεργασμένην· ἡ κόμη καὶ τὸ γένειον οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὁμαλῆ ἐπιφάνεια ὑπὸ σαφοῦς καὶ ἐναργοῦς ἀφοριζόμεναι περιγράμματος καὶ οὐδεμία ὡσαύτως παρατηρεῖται ἐσωτερικὴ διάπλασις ἐπὶ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ἵππων καὶ τῆς

ὑδρας καὶ τοῦ καρκίνου, ἀλλὰ τούναντίον παντοῦ ἐπιφάνεια καθ' ὀλοκληρίαν ὁμαλή καὶ χρωματισμένη.

Καὶ ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα δὲν εἶνε παντάπασιν ἀμελής ἡ ἐξεργασία τῶν διαφόρων μερῶν· πάντα τὰ πάρεργα, τὰ σύμβολα τῶν μορφῶν, τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἄρματος, ἰδίως ἡ σκευὴ τῶν ἵππων, ὡς καὶ τὰ πολύπλοκα μέλη τῶν δύο θηρίων, πάντα ταῦτα εἶνε δεδηλωμένα λεπτομερέστατα καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας. Τὰ μόνα μέρη ἐν οἷς παρατηρεῖται διάπλασις ἐσωτερικὴ καὶ ἀνάπτυξις τῶν καθ' ἕκαστα, εἶνε ὁ θώραξ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τὰ μέλη τῶν μορφῶν, ἰδίως δὲ τὰ σκέλη. Ἐπὶ τούτων μάλιστα τὸ σύστημα τῶν μυῶνων εἶνε μετὰ μεγάλης λεπτομερείας ἐξεργασμένον, ὃ δὲ τεχνίτης φαίνεται ἐνταῦθα ἔχων ὄχι μικρὰν γνῶσιν τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἱκανὸς νὰ παραστήσῃ αὐτὸν κατὰ θέσεις ποικίλας· μέρη τινά, ἰδίως τὰ ἄρθρα καὶ τὰ γόνατα — ἔτι καὶ ἐπὶ τῶν σκελῶν τῶν ἵππων — εἶνε ἐξεργασμένα μάλιστα κατὰ τρόπον σχεδὸν ὑπερβολικόν.

Ἄλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐνέχουσι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα τὴν λεπτότητα ἐκείνην καὶ τὴν χάριν, ἣτις ἀκριβῶς χαρακτηρίζει τὰ ἀρχαῖα ἀττικά ἔργα· ἀπ' ἐναντίας αἱ μορφαὶ ἐν ταῖς ἀναλογίαις αὐτῶν εἶνε στιφραὶ καὶ βαρεῖαι, ἐν δὲ τῇ κινήσει αὐτῶν ὑπάρχει σκαϊότης ἢ ὑπερβολή· ὡσαύτως τὸ ἄρμα, ἐὰν παραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν τῷ γνωστῷ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναγλύφῳ τοῦ ἄρματηλάτου, ὅστις εἰσέτι ὄχι ὀρθῶς ὡς γυνὴ ἐκλαμβάνεται, τὸ εὐρίσκομεν βαρὺ καὶ ἄκομψον, τὰ δὲ σώματα τῶν ἵππων λίαν ὀγκώδη καὶ τὸ τῆς ὕδρας μάλιστα αὐτόχρημα τερατώδες.

Ἀκριβῶς ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἔργοις τῆς ἀττικῆς τέχνης παρατηρεῖται ἰδίως λεπτή τις καὶ ποικίλη ἐξεργασία τῆς ἐπιφανείας, ἣτις καὶ ἀπεργάζεται πλήρη μὲν ζωῆς τὴν παράστασιν τῶν καθ' ἕκαστα τοῦ σώματος, ἄκρως δὲ κομψὰ τὰ ἰμάτια, τὴν κόμην κλπ. Γνωστότατα δὲ παραδείγματα τῶν περιφήμων τούτων ἰδιοτήτων τῆς ἀττικῆς τέχνης εἶνε ὁ μοσχοφόρος Ἑρμῆς, ἡ καθημένη Ἀθηναῖα, ἣν τινὲς εἰς τὸν Ἑνδοῖον ἀναφέρουσι, ἢ στήλη τοῦ Ἀριστίωνος, τὸ ἔργον τοῦ Ἀριστοκλέους· νέα δὲ

καὶ ἐξαιρετα παραδείγματα προσετέθησαν, αἱ πολλαὶ κεφαλαὶ ἀγαλμάτων, αἵτινες εὐρέθησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τῶν ἡμετέρων ἐναετιῶν ἀναγλύφων.

Ἀντιθέτως πρὸς πάντα ταῦτα τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἡμῖν γνωρίσματα τῶν ἀρχαιοτάτων ἔργων τῆς ἀττικῆς τέχνης παρατηροῦμεν ἐν τοῖς ἡμέτεροις ἐναετιοῖς ἀναγλύφοις τέχνην, ἣτις προσπαθεῖ μὲν πρὸ παντὸς ἄλλου σαφῶς καὶ μετὰ δυνάμει νὰ ἀναπαραστήσῃ τὰ εἰκονιζόμενα, παραλείπει δὲ πᾶσαν περὶ τὰ καθέκαστα λεπτομέρειαν. Καὶ ὅμως δὲν ἔχομεν ἐνταῦθα ὑπ' ὄψει ἔργα ποιηθέντα μακρὰν καλλιτεχνικοῦ τινος κέντρου, ἀλλὰ γλυπτὰ ἀνήκοντα εἰς ἱερὸν τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ἅτινα καὶ ἔνεκα τῆς προελεύσεώς των καὶ ἔνεκα τοῦ ἐπιχωρίου λίθου ἐξ οὗ εἶνε πεποιημένα, δεόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀναμφισβήτητα προϊόντα τῆς ἀττικῆς τέχνης καὶ ὡς δείγματα τῆς δημιουργικῆς δυνάμει αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ποιήσεώς των. Ἀφοῦ λοιπὸν δὲν ἀνευρίσκομεν ἐν αὐτοῖς οὐδὲν τῶν ἄλλως γνωστῶν ἡμῖν γνωρισμάτων τῆς ἀρχαῖκῆς ἀττικῆς τέχνης, ἀνάγκη νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ταῦτα εἶνε ἔτι παλαιότερα ἢ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἀττικά γλυπτὰ ἔργα καὶ ἀνήκουσιν εἰς στάδιον ἄγνωστον μέχρι τοῦ νῦν τῆς ἀττικῆς τέχνης.

Τὰ ἀρχαιότατα μαρμάρια ἀττικά ἔργα δύνανται ν' ἀναχθῶσι μέχρι περιῖπου τοῦ μέσου τοῦ 6^{ου} αἰῶνος· κατὰ δὲ τὰ ἐπιγραφικὰ τεκμήρια ὁ Ἑνδοῖος καὶ ὁ Ἀριστοκλῆς ἦσαν περιῖπου σύγχρονοι τοῦ Πεισιστράτου. Πρέπει λοιπὸν ἀναγκαίως τὰ ἡμέτερα ἐναετία ἀνάγλυφα ν' ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς χρόνους τοὺς πρὸ τῶν τυράννων, εἰς τὰς πρώτας ἄρα δεκαετηρίδας τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, πιθανῶς μάλιστα εἰς τὸ τέλος τοῦ 7^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Προκειμένου περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀττικῆς τέχνης, ὡς καὶ πάσης ἄλλης, σπουδαῖον εἶνε νὰ ἐξετασθῇ ἡ ὕλη ἐξ ἧς κατεσκευάζοντο τὰ ἔργα. Γνωστὸν εἶνε ὅτι ἡ ἀσκησις τῆς π्लाστικῆς τέχνης ἐν Ἀθήναις καὶ ἡ κατεργασία τοῦ μαρμάρου δὲν ἤρξαντο συγχρόνως, τὰ δὲ ἀρχαιότατα μαρμάρια ἀττικά ἔργα εἶνε πεποιημένα ὄχι ἐξ ἐπιχωρίου, ἀλλ' ἐκ μαρμάρων εἰς ἃ ἦσαν πλούσιαι αἱ νῆσοι τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἀφ' ὧν, ὡς φαίνεται ἐν γένει ὠρμήθη

ἢ ἐν μαρμάρῳ γλυπτική. Οἱ ἀρχαιότατοι γλύπται, περὶ ὧν ἔχομεν εἰδήσεις ἐκ συγγραφέων ἢ ἐπιγραφῶν, κατάγονται ἐκ Χίου, Μήλου, Νάξου ἢ Πάρου· ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὡς πρῶτοι ἀσκήσαντες τὴν εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν νήσων εἰσαχθεῖσαν νέαν ταύτην τέχνην εἶνε ἡμῖν γνωστοὶ ὁ Ἑνδοῖος μόνον καὶ ὁ Ἀριστοκλῆς.

Ἄλλὰ καὶ τὸ πρῶτον ἐν ἔργοις ἐκ μαρμάρου πεποιημένοις ἐγεννήθη ἡ χάρις ἐκείνη καὶ ἡ λεπτότης, αἵτινες διακρίνουσι τὰ ἀρχαιότατα μέχρι τοῦδε γνωστά ἔργα τοῦ ἀττικοῦ ἐργαστηρίου καὶ αἵτινες ἀπὸ τῶν ἐκ κοινότερου λίθου εἰργασμένων ἡμετέρων ἐναετίων ἀναγλύφων παντελῶς ἐλλείπουσιν. Ἐν ἀρχῇ ἡ ἐλληνικὴ τέχνη τὸ ξύλον μετεχειρίσθη, μετὰ τοῦτο δὲ ἐν πρῶτοις λίθους οὐς ἠδύνατο εὐκόλως νὰ κατεργασθῇ ὃν τρόπον καὶ τὸ ξύλον, τοιοῦτοι δὲ εἶνε ὁ τιτανόλιθος ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὃν δύναται τις καὶ διὰ μαχαιρίου νὰ γλύψῃ καὶ νὰ ξέσῃ, ἢ ὁ μαλακὸς πῶρος ἐξ οὗ ἐποιήθησαν τὰ ἡμέτερα ταῦτα ἀρχαιότατα ἀττικά ἔργα.

Προκειμένου δὲ νὰ ὀρισθῇ καὶ ἡ θέσις αὐτῶν ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ αὐτὴ ἡ σύνθεσις οὐδὲν ἦτον χαρακτηριστικὴ οὕσα ἢ ἡ ἐξεργασία τῶν καθ' ἕκαστα. Καὶ εἰς τὰ δύο αετώματα βλέπομεν ἐξεργασμένας γνωστὰς τυπικὰς παραστάσεις τῆς ἀρχαιοτάτης διακοσμητικῆς τέχνης, ὧν ἀνάλογοι δύνανται νὰ εὑρεθῶσιν ἐπὶ ἔργων τῆς κοινῆς βιομηχανικῆς τέχνης οἷον ἀγγείων, χαλκῶν ἀναγλύφων καὶ ἄλλων παρομοίων, καὶ αἵτινες μόνον ἐξωτερικῶς εἶνε πρόσφοροι ὑψηλοτέρῳ σκοπῷ, νὰ χρησιμεύσωσι δηλ. ὡς ἀρχιτεκτονικὸς κόσμος αετώματος ναοῦ. Καὶ ἐν μέρει μὲν ἐπιτυχῶς αἱ παραστάσεις αὗται ἐξεπλήρωσαν τὸν σκοπὸν τῶν ἢ παράστασις διενεμήθη ἐξ ἴσου ἐν τῷ αετώματι, αἱ δὲ ἄκραι αὐτοῦ δεξιῶς ἐπληρώθησαν ὑπὸ τῶν σωματῶν τῶν δύο θηρίων. Ἄλλ' ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἐξωτερικὴ μόνον διακοσμητικὴ δεξιότης, παντελῶς δ' ἐλλείπει ἡ ἐσωτερικὴ καλλιτεχνικὴ ἰσορροπία ἐν τῇ συνθέσει· πρὸς τὸ κύριον σύμπλεγμα, ἤτοι τὸν Ἡρακλῆ καταπαλαίοντα τὴν Ἰδραν, ἀντιστοιχεῖ σύμπλεγμα ἤττονος σπουδαιότητος καὶ ἀπλῶς τὸν χῶρον πληροῦν, κατὰ δὲ τὴν διάταξιν τῶν διάφορον τὸν ὄγκον ἐχουσῶν μορφῶν καὶ ἰδίως τοῦ ὀφιοειδοῦς

μὲν σώματος ἀφ' ἐνός, τοῦ ἄρματος δὲ καὶ τῶν ἵππων καὶ τοῦ καρκίνου ἀφ' ἐτέρου δὲν ἐτηρήθη οὐδὲ αὐτὴ ἡ ἐξωτερικὴ συμμετρία.

Ὡς σύνθεσις δὲ προωρισμένη εἰς ἀρχιτεκτονικὸν σκοπὸν ἔχει τὸ ἐναετίον τοῦτο σύμπλεγμα καὶ δύο ἔτι ἐλλείψεις· πρῶτον δὲν ἐξαιρείται τὸ κέντρον τοῦ αετώματος διὰ μορφῆς τινος σπουδαιοτέρας, δεύτερον δὲ δὲν ἐπενοήθησαν ὑπὸ τοῦ τεχνίτου ποικίλαι στάσεις καθημένων ἢ ἀνακειμένων μορφῶν πρὸς πλήρωσιν τῶν ταπεινότερων μερῶν τοῦ αετώματος. Κατὰ τοῦτο μάλιστα τὸ ἄνω μνημονευθὲν αετώμα τοῦ θησαυροῦ τῶν Μεγαρέων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀποδείκνυται τελειότερον· διότι ἐν ἐκείνῳ παρατηρεῖται ἕξαρσις τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ κέντρον τοῦ αετώματος, ἢ δὲ παράστασις διήρηται εἰς κατ' ἰδίαν συμπλέγματα συμμετρικῶς διατεθειμένα ἐκατέρωθεν καὶ πληροῦντα τελείως ἕνεκα τῶν ποικίλων αὐτῶν στάσεων τὸ αετώμα μέχρι τῶν ἄκρων. Ἐπίσης ὅσον ἀφορᾷ τὸν ῥυθμὸν ἐν τῇ ἐξεργασίᾳ τῶν καθ' ἕκαστα τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ αετώμα μαρτυρεῖ μεγαλειτέραν ἤδη πρόσοδον ἐν τῇ τέχνῃ, ἐὰν δὲ πρέπει ν' ἀναγκάσωμεν αὐτὸ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 6^{ου} αἰῶνος, τότε τὸ ἐν Ἀθήναις ἀνήκει βεβαίως εἰς τὸν ἔβδομον. Πρὸς σύγκρισιν λοιπὸν μετὰ τῶν ἡμετέρων ἀπομένουσι μόνον τὰ ἐξ Ἄσσου γλυπτὰ ἔργα καὶ ἴσως τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἐν Σελινοῦντι ναῶν.

Οὐ μόνον τὰ θέματα τῶν παραστάσεων ἀνεύρομεν καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἔργοις τῆς διακοσμητικῆς τέχνης, ὡς ἐν τῇ λάρνακι τοῦ Κυψέλου ἢ τῷ ἐν Ἀμύκλαις θρόνῳ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀλλὰ καὶ τὰς μορφὰς κατ' ἰδίαν εὔρομεν ἐκεῖ ἤδη προπεπλασμένας, ὡς τὸ σχῆμα τοῦ εἰς ἀγῶνα ὀρμῶντος Ἡρακλέους καὶ τοῦ ἐπιβαίνοντος τοῦ ἄρματος Ἰολάου ἐν τῇ μορφῇ τοῦ Ἀμφιαράου ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Πausανίου (V, 17, 18).

Οὕτως εὔρισκομεν τὰς ἐναετίους ταύτας συνθέσεις ὡσεὶ ἦσαν αὐτόχρημα προϊόντα τῆς ἀρχαιοτάτης διακοσμητικῆς τέχνης, ἣτις ἐκόσμηι αετώματα ναοῦ ὅχι κατὰ πολὺ διάφορον τρόπον ἢ ὡς ἤθελε κοσμήσῃ κάλυμμα κίστης εἴτε ἀγγεῖον εἴτε ἄλλο τι σκεῦος. Καὶ οὗτος εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν δὲν πιστεύω ὅτι δύναται τις νὰ υποθέσῃ, ὅτι ὑπάρχει ἀναφορὰ

τις τῶν παραστάσεων πρὸς τὴν θεότητα ἧτις ἐλατρεύετο ἐν τῷ ἱερῷ ὅπερ αὐταὶ ἐκόσμουσαν, ἐκ δὲ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ν' ἀποδεχθῆ π. χ. ἐνταῦθα ὑπαρξίν ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλέους. Μόνον σὺν τῇ κατεργασίᾳ τοῦ μαρμάρου ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἢ κυρίως ἀρχιτεκτονικὴ γλυπτικὴ, ὅτε καί, χάριν τῆς διακοσμῆσεως τῶν ἀετωμάτων τῶν ναῶν, ἐχώρησεν ἡ τέχνη ἀπὸ τῆς δι' ἀναγλύφων παραστάσεως τῶν

μορφῶν πρὸς τὴν ποίησιν ὀλογλύφων ἀγαλμάτων.

Ἐκ δὲ τῶν ἐνταῦθα ἐξετασθέντων ἐναετίων ἀναγλύφων μανθάνομεν κατὰ πρῶτον, τίνα στάδια ἔμελλε νὰ διατρέξῃ ἡ ἀττικὴ τέχνη πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα ἐκείνην περὶ ἧς ἤδη τὰ ἀρχαιότατα μέχρι τοῦδε γνωστὰ ἐκ μαρμάρου γλυπτὰ ἔργα μαρτυροῦσι.

K. PURGOLD.

ΚΥΛΙΞ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗ

(Πίναξ 7).

Εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν ἐργασίαν ἀποβλέποντες ἀπεικονίσασμεν τὴν κύλικα ταύτην, ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀκριβειαν τῆς τέχνης παράδειγμα τοῦ ἀγγειογραφικοῦ κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου. Σπουδαίᾳ περὶ τινὰ τῶν ἀγγείων τοῦ ἐργαστηρίου τούτου ἰδίᾳ ἐγένοντο οὐκ ὀλίγαι, πραγματεῖαι τις ὅμως καθολικὴ, χαρακτηρίζουσα καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ἐργαστήριον καὶ τὴν ῥοπήν ἣν ἔσχε πρὸς τὴν ἄλλην ἀρχαίῃν ἀγγειογραφίαν σαφῶς ὀρίζουσα, ἐλλείπει ἔτι. Καίτοι τοιαύτη σπουδὴ πλείστου λόγου ἀξία θὰ ἦτο. Ἡμεῖς ἀφορμὴν ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης κύλικος λαμβάνοντες, μικρὰ τινὰ καὶ γενικώτατα χάριν τῶν παρ' ἡμῖν μᾶλλον περὶ τοῦ τρόπου μόνον καὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν παραστάσεων τῶν ἀγγείων τούτων θὰ γράψωμεν.

Γνωστὸν εἶνε ὅτι τῶν ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου ἀγγείων τῶν ἐχόντων μυθολογικὴν τινὰ ἢ ἄλλως ἀνθρώπων παράστασιν μικρὰ τινὰ μόνον ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ἑλλάδι (Κορίνθῳ, Ἄργει, Κλεωναῖς, Αἰγίνῃ κ. ἄλ.) εὐρέθησαν, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα ἐκ τῶν Τυρρῆνικῶν τάφων προέρχονται. Ὁ αὐτὸς λόγος εἶνε καὶ περὶ ἄλλων ἀρχαίων ἀγγειογραφικῶν ἐργαστηρίων μάλιστα δὲ τοῦ Χαλκιδικικοῦ καλουμένου. Τούτου δ' αἰτία οὐδὲν ἄλλο ἴσως εἶνε ἢ ὅτι διάφορον ἐκάτερος τῶν δύο τούτων λαῶν γνώμην περὶ θανάτου ἐκ τούτου δὲ καὶ διάφορον τρόπον κατασκευῆς τάφων εἶχε. Οἱ Τυρρῆνοί οἱ ἐν τῷ βίῳ τὴν ὕλην λατρεύοντες καὶ τὴν ῥαστώνην καὶ ἀφθο-

νίαν εὐδαιμονίαν νομίζοντες καὶ περὶ τοῦ θανάτου ἀναλόγως σκέπτονται. Δὲν κρύπτουσιν ἐν μικροῖς τάφοις τοὺς νεκρούς, ἀλλ' οἰκοδομοῦσιν αὐτοῖς κατὰ λόγον τῆς λατρείας τῆς ὕλης ἣν ἐν τῷ βίῳ ἐπιδεικνύουσιν οἰκήματα μᾶλλον ἢ τάφους κομψὰ καὶ εὐρέα, διεσκευασμένα παντὶ τῷ πρὸς τρυφὴν καὶ ῥαστώνην τὴν ἐν τῷ βίῳ χρησίμῳ, καὶ ἐπιτήδεια πρὸς διάσωσιν τούτων. Οὐδαμῶς ἄρα θαυμαστὸν ὅτι τὰ μέγιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν ἀγγείων καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ ἐργαστηρίου ἐκ τούτων τῶν τάφων προέρχονται. Ἐπιθυμῶν νὰ χαράξω ἀμυδρὰν τινὰ εἰκόνα τοῦ χαρακτήρος τῶν παραστάσεων τοῦ ἐργαστηρίου τούτου θὰ μνημονεύσω κατ' εἶδος μᾶλλον ἢ κατὰ ἀκριβῶς χρονολογικὴν τάξιν τῶν γνωστοτέρων καὶ ἐπισημοτέρων ἀγγείων, ἀρχόμενος ἀπὸ τούτων ἅτινα ὑπόθεσιν τὰ ἔργα τοῦ Ἡρακλέους ἔχουσι. Τῶν κορινθιακῶν ἀγγείων ἐν τῶν ἀρχαιοτάτων εἶνε καὶ ἡ ἐν Βερολίῳ μικρὰ ἐκείνη λήκυθος ἢ ἀπεικονισθεῖσα ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι τοῦ Βερολίνου (πίν. 10 σελ. 154). Ἡρακλῆς κατὰ τῶν Κενταύρων τοξεύων εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τούτου παραστάσεως. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἡρακλέους ὑπῆρξεν ὄχι μόνον τῶν ἀγγειογράφων ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης τέχνης τῆς ἀρχαιοτάτης μάλιστα συχνοτάτη ὑπόθεσις. Ἔργα τῆς πηλοπλαστικῆς τέχνης μετὰ προστύπων μορφῶν ἅτινα ἄλλως ἀρχαιοτάτους τύπους κατὰ παράδοσιν διέσωσαν δεικνύουσι παραστάσεις Κενταύρων μετὰ κλάδων δέν-